

Sámediggi
Sámedigge
Sámiediggie
Saemiedigkie

Förslag från Sametingets plenum om hur samebyarnas interna organisation, beslutsfattande och regler för medlemskap bör utformas

Inledning

Sametinget är en särskild myndighet som består av 31 ledamöter, utsedda genom val. Sametingets styrelse och nämnder beslutar i frågor som rör Sametingets myndighetsutövning och i andra frågor som de enligt lag eller annan författning ska ha hand om¹.

Sametinget erhöll 20 maj 2021 ett uppdrag av regeringen att, i nära samarbete med samebyarna, analysera hur samebyarnas interna organisation, beslutsfattande och regler för medlemskap bör utformas. För att analysera och formulera samebyarnas inställning, har Sametingets förvaltning tillsatt en arbetsgrupp som utrett frågan. Uppdraget är komplext och tudelat då det rör en fråga som kluvit det samiska folket under lång tid. Utredningen, som i huvudsak speglar samebyarnas inställning, har vägts in i Sametingets bedömning. Utredningen ligger i separat bilaga.

Sametinget representerar hela det samiska folket. Sametingets styrelse anser att det är viktigt att Sametinget lämnar ett förslag som också resulterar i förändringar, genom att stärka den samiska kulturen och de olika näringarna. Sametingets förslag utgår från ett rättighetsperspektiv och den rättsutveckling som skett sedan den nu gällande rennäringslagen togs fram. Det är av stor vikt att staten tar fasta på och stadfäster i lag de internationella konventioner och deklARATIONER som Sverige undertecknat. Utöver stadgandet i regeringsformen har Sverige ratificerat ett flertal internationella och europeiska konventioner, i vilken Sverige erkänner samernas folkrättsliga särställning och urfolksstatus. Flera FN-organ har i sina granskningar kritiserat Sverige för bristande efterlevnad av samers rättigheter och lämnat förslag på åtgärder.

Med rättighetsperspektivet som grund följer att samer tillsammans i gemenskap med andra samer, har rätt till sitt eget kulturliv och sina traditioner. Att säkerställa att samer ges möjlighet att tillhöra sin gemenskap i en sameby bekräftar de rättigheter som samer har. Det bör också påpekas att samerna inte har "fått" renskötselrätten av den svenska staten. Det samiska folket har alltid haft den genom långvarigt brukande och urminnes hävd.

¹ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/sametingslag-19921433_sfs-1992-1433

Sámediggi
Sámedigge
Sámiediggie
Saemiedigkie

Inledning

Innehåll

Sammanfattning av Sametingets förslag	3
Bakgrund	4
Folkrätten och juridiska ramverk kring urfolk och mänskliga rättigheter	5
Kritik mot Sverige vid internationell granskning gällande samer	7
Staten är förpliktad att skydda samiska individers grundläggande rättigheter	9
Sametingets förslag	10
Samebyns ändamål och verksamhet	10
Medlemskap	11
Jakt och fiske.....	12
Stadgar.....	12

Bilagor

1. Utredningen ”Hur ska samebyarnas interna organisation, beslutsfattande och regler för medlemskap utformas?”
2. Rättsutredning om hur rennäringslagens regler för medlemskap i samebyar förhåller sig till regeringsformens bestämmelser och Europakonventionens rättighetsreglering samt till relevanta folkrättsliga principer och regler, av Christer Tornefors
3. Rättsutredning om hur rennäringslagens bestämmelser om medlemskap i samebyar förhåller sig till regeringsformen, den Europeiska Människorättskonventionen (EMK) samt till annan relevant folkrätt, av Mattias Åhrén
4. Yttrande som insänts från Kari Tuoivinen till Sametingets utredning/promemoria. Yttrandet utgör en röst till utredningen från en same utanför samebyarna.

SÁMEDIGGI/SAMETINGET

Sammanfattning av Sametingets förslag

Sametinget föreslår likt den bilagda utredningen att sameby får upplåta jakt, fiske och mark inom samebyns året-runt-marker.

En sameby föreslås dessutom få bedriva annan ekonomisk verksamhet om det inte innebär olägenhet för renskötseln. Verksamhet utöver renskötsel ska enligt förslaget bedrivas i ett av samebyn helägt företag eller i ekonomisk förening.

Sametinget föreslår även att Muonio sameby ska återställas till en skogssameby, dvs. enligt lag ska betraktas som en skogssameby och inte en koncessionssameby.

Vad gäller bestämmelser om medlemskap föreslår Sametinget, att same som kan härleda sitt ursprung inom en av dagens geografiska samebyar och uppfyller kriterierna för att upptas i Sametingets röstlängd, har rätt att bli medlem i den sameby denne kan härleda sitt ursprung från. Samebyn beslutar om medlemskap men om sökande blir nekad inträde kan samebyns beslut överklagas till Sametinget.

Sametinget föreslår även att Sametinget blir myndighet med ansvar för jakten och fisket, likt Sametinget är för renskötseln.

Inga förslag lämnas gällande om sameby ska kunna delas, fusioneras eller upphöra att existera.

Sametinget föreslår även att ett antal bestämmelser gällande koncessionsrenskötsel och koncessionssamebyar ska utredas vidare.

SÁMEDIGGI/SAMETINGET

Bakgrund

Den romerska historieskrivaren Tacitus beskriver år 98, ett jägarfolk i norr som går klädda i päls och lever i harmoni med naturen. Han kallade dem för fenni. Men samernas historia går tillbaka mycket längre än så, arkeologiska fynd gör att historien ständigt får skrivas om.

På 800-talet besöker den norske storbonden Ottar det engelska hovet. Han berättar för kungen om samerna och att renar tämjdes och sköttes i hjordar. Hans berättelse blir nedskrivnen och dokumenterar att tamrenskötsel förekommer.

Under 1500-talet börjar den svenska kyrkan och statsmakten att på allvar intressera sig för de norra delarna av det samiska levnadsområdet. För att staten och kyrkan skulle få in skatt av samerna förändrades det urgamla siida-systemet till skatteland. På så sätt ansåg sig staten ha rätt att kräva skatter i form av torkad fisk, skinn och pengar från samerna som levte i harmoni och samklang med naturen i flera tusen år på sina marker. Detta innebar att samerna var tvungna att ändra på sina levnadsmönster.

Under 1500-, 1600- och 1700-talen utvecklas renskötseln till att bli mer storskalig och en grundval för samernas försörjning. Det beror delvis på ett ökat skattetryck från kronan på grund av Sveriges stormaktsambitioner. Samerna är nomader och flyttar tillsammans med renarna till fots eller på skidor. En intensiv renskötsel bedrivs. Renarna används för transporter, mjölk- och köttproduktion. I skogslandet utvecklas en mer stationär renskötsel, skogsrenskötseln. Det finns även geografiska skillnader.

När den första renbeteslagen stiftades 1886 var det början till slutet på lappskatteländen och det var också början på den segregering av samerna, vilken innebar att de som bedrev renskötsel blev medlemmar av dåtidens s.k. lappbyar. De samer som inte blev upptagna i någon lappby fortsatte att jaga och fiska för sitt uppehälle i samma omfattning, och även hålla tamrenar för transporter efter 1886 och långt in på 1900-talet.

Under 1900-talet blir renskötseln mer inriktad på köttproduktion och den extensiva renskötseln blir dominerande. Tiden därefter har renskötseln, markerna och de traditionella samiska näringarna och livsföringarna påverkats hårt av statlig politik, lagstiftning, exploateringar och fragmentering av marker samt bristande respekt för samiska rättigheter. Staten har även gjort stor skada när man splittrat det samiska folket.

SÁMEDIGGI/SAMETINGET

Folkrätten och juridiska ramverk kring urfolk och mänskliga rättigheter

Renskötselrätten grundas på urminnes hävd och är inte ett "privilegium" och ingenting som samerna "fått" av staten. Denna rätt tillkommer det samiska folket. När Sverige anslöt sig till EU uppmärksammades renskötselrätten som en ensamrätt för det samiska folket i traditionella samiska områden.

Högsta Domstolen gjorde 1981 bedömningen att renskötselrätten är en särskild rätt till fastighet och att det är det samiska folket som innehar den rätten. Detta har bland annat fått till följd att Rennäringslagen (RNL 1971:437) numera har tilldelats följande bestämmelse enligt första paragrafen: 1§. Den som är av samisk härkomst (same) får enligt bestämmelserna i denna lag använda mark och vatten till underhåll för sig och sina renar. Rätten enligt första stycket (renskötselrätten) tillkommer den samiska befolkningen och grundas på urminnes hävd. ²

Sveriges regerings yttrande S2006/1910/SK till ESC-kommittén angående efterlevandet av FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter framför:

"Artikel 1:

7. Det är Sveriges regerings uppfattning att urfolk har rätt till självbestämmande då de utgör folk enligt den betydelse som avses i den gemensamma artikel 1 i 1966 års internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter och 1966 års internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter" ³

Och artikel ett i konventionstexten för ICESCR & ICCPR lyder enligt nedan:

"1. Alla folk har självbestämmanderätt. Med stöd av denna rätt äger de fritt bestämma sin politiska ställning och fullfölja sin egen utveckling på de ekonomiska, sociala och kulturella områdena." ^{4 5}

² <https://lagen.nu/dom/nja/1981s1>

³ https://www.sametinget.se/samiskt_sjalvbestammande?open=25

⁴ <https://svjt.se/svjt/1969/450>

⁵ <https://svjt.se/svjt/1969/431>

SÁMEDIGGI/SAMETINGET

Artikel 27 i Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR) utgör en central artikel:

”I de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter, skall de som tillhör sådana minoriteter inte förvägras rätten att i gemenskap med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, bekänna sig till och utöva sin egen religion och använda sitt eget språk.”⁶

Artikel 30 i Barnkonventionen som är svensk Lag (2018:1197) sedan 2020 har samma lydelse som artikel 27 i ICCPR, men med förtydligandet att rätten också omfattar personer som tillhör ett urfolk.⁷

Förenta Nationernas Deklaration om urfolkens rättigheter (UNDRIP). Resolution 61/295 antogs av FN:s Generalförsamling den 13 September 2007. Sverige som medlemsland i FN röstade för ett antagande i Generalförsamlingen (UNGA).⁸ Deklarationens Artikel nr 1 lyder:

Urfolken är berättigade till att, såväl kollektivt som enskilt, fullt åtnjuta alla de mänskliga rättigheter och grundläggande friheter som erkänns i FN:s stadga, den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och den internationella rätten om de mänskliga rättigheterna.

Under 2008 presenterade Grundlagsutredningen sitt betänkande som innebar en förändrad grundlag. Denna antogs av en nyvald Riksdag den andra gången den 24 november 2011. Därmed har den svenska konstitutionen förändrats på så sätt att det samiska folket specifikt och särskilt anges i Regeringsformens första kapitel, andra paragraf och sjätte stycket enligt följande:

”Samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas. *Lag (2010:1408).*”⁹

Sametinget har enligt 2021-års regleringsbrev ett uppdrag att vara fokalpunkt för artiklarna 8(j) och 10(c) i **Konventionen om biologisk mångfald (CBD)** och i det arbetet involvera andra myndigheter och aktörer som har kunskap och roll att spela i genomförandet av dessa artiklar i Sverige.¹⁰

⁶ <https://www.regeringen.se/contentassets/87af45b9fb7f449a909b686204bb5527/fns-konventioner-om-manskliga-rattigheter/>

⁷ Se Artikel 30:

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-20181197-om-forenta-nationernas-konvention_sfs-2018-1197#totop

⁸ <https://www.sametinget.se/urfolksdeklarationen>

⁹ https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/kungorelse-1974152-om-beslutad-ny-regeringsform_sfs-1974-152

¹⁰ <https://www.sametinget.se/fokalpunkt>

SÁMEDIGGI/SAMETINGET

Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter

Artikel 5. "Parterna förbehåller sig att främja de förutsättningar som är nödvändiga för personer som tillhör de nationella minoriteter skall kunna bibehålla och utveckla sin kultur och bevara de väsentliga beståndsdelarna av sin identitet, nämligen religion, språk, traditioner och kulturarv."

Ytterligare skydd för samers rättigheter utgörs av **Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk**.

Högsta domstolens dom 'Girjasdomen'¹¹ har varit initierande för Renmarkskommitténs arbete. Domen rör Girjas samebys rätt, i förhållande till staten, att upplåta jakt och fiske. Domen tar tydligt avstamp i mänskliga rättigheter när det gäller samer som urfolk. I domen hänvisar Högsta domstolen till internationell rätt när det gäller samers rättigheter och fastslår att Sverige har skyldigheter att följa folkrätten. Högsta domstolen fastslår också att vissa regler i ILO-konvention 169 är en del av folkrätten, som måste respekteras även om Sverige inte har ratificerat konventionen. Det är naturligt att folkrättsliga principer ges betydelse vid tolkningen av gällande rätt, även om något införlivande genom lagstiftning inte har skett.

Sametinget har en skyldighet att bevaka att alla samers rättigheter respekteras.

Kritik mot Sverige vid internationell granskning gällande samer

FN:s Rasdiskrimineringskommitté (CERD) framför vid sin granskning 2018¹² vad gäller samers rättigheter och markfrågor:

"Rights of Sami indigenous people. The Committee is concerned about:

- (a) the insufficient legislation to fully guarantee the right to free, prior and informed consent, while natural resource extraction, industrial and development projects continue
- (b) the insufficient legislation to protect the rights of the Sami people in their traditional lands
- (c) some groups within the Sami people that are engaged in different activities being treated differently before the law
- (d) continued reports of hate crimes and discrimination against Sami people

¹¹ Högsta domstolens dom i Mål nr T 853-18, meddelad 23 jan 2020.

¹² Concluding observations on the combined twenty-second and twenty-third periodic reports of Sweden*

1. The Committee considered the combined twenty-second and twenty-third periodic reports (CERD/C/SWE/22-23), submitted in one document, at its 2630th and 2631st meetings (CERD/C/SR.2630 and 2631), held on 2 and 3 May 2018. At its 2641st meeting, held on 10 May 2018, it adopted the present concluding observations.
<https://www.regeringen.se/contentassets/ddc2b527534e42d59218ba632d0df760/cerd-slutsatser-2018-06-06-engelsk-version.pdf>

SÁMEDIGGI/SAMETINGET

(e) reports that the predator policy of 2013 on limiting harm to reindeer is not consistently applied and that Sami reindeer herding communities are facing difficulties in obtaining compensation for damage caused by predators (art. 5).

The Committee recommends that the State party:

- (a) Take measures to enshrine the right to free, prior and informed consent into law, in accordance with international standards; CERD/C/SWE/CO/22-23 4
- (b) Draw up legislation to further protect the rights of Sami people in their traditional lands, take measures to combat hate crimes and discrimination against Sami people, and document, investigate and prosecute hate crimes against Sami people
- (c) In the application of relevant legislation, ensure that some groups within the Sami people are not disregarded
- (d) Implement the predator policy of 2013, compensate reindeer herders fully for damage caused to reindeer by predators and continue consultations on the 10 per cent compensation limit
- (e) Evaluate the implementation, outcome and effectiveness of policies designed to address the problems faced by the Sami.

FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter som bevakar FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter framför vid granskning 2016:¹³

“Sami land rights

13. The Committee is concerned that the Sami people still encounter obstacles to the full enjoyment of their indigenous rights that include access to their ancestral lands and maintenance of their traditional ways of living. This situation is exacerbated by the increase in extractive and development projects being carried out on or near to Sami lands (arts. 1 and 2).

14. The Committee recommends that the State party redouble its efforts to resolve the remaining disputes related to Sami lands. In particular, the Committee recommends that the State party:

- (a) Ensure that all Sami, including non-reindeer-herding Sami, enjoy equal access to water and land, and, to that end, that it introduce the necessary legislative changes to avoid unnecessary distinctions among the Sami people in such access;
- (b) Reconsider its position on the burden of proof in court cases concerning Sami land rights with a view to assisting Sami in providing the necessary evidence and thus strengthening their ability to claim their rights effectively, and undertake to further facilitate Sami access to legal aid;

¹³

https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/TreatyBodyExternal/Download.aspx?symbolno=E/C.12/SWE/CO/6&Lang=En

SÁMEDIGGI/SAMETINGET

- (c) Ensure, in law and in practice, that the necessary efforts are made to obtain the free, prior and informed consent of all Sami people on decisions that affect them, and provide legal assistance in that regard;
- (d) Review relevant legislation, policies and practices that regulate activities that may have an impact on the rights and interests of the Sami people, including development projects and the operations of extractive industries, and in particular the Minerals Act, the Minerals Strategy and the Environmental Code;
- (e) Expedite the negotiations leading to the adoption of the Nordic Sami Convention, and in case of further delays adopt the necessary legal solutions at the domestic level;
- (f) Consider ratifying the Indigenous and Tribal Peoples Convention, 1989 (No. 169)."

Sametingets förslag harmonierar med rekommendationer från FN-organen.

Staten är förpliktad att skydda samiska individers grundläggande rättigheter

Samerna är sedan 2011 erkända som ett folk i Sveriges grundlag genom att det i 1 kap. 2 § sjätte stycket regeringsformen stadgas det samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas. Genom införandet av bestämmelsen markerades tydligt det samiska folkets särställning. Den samiska renskötselrätten omfattas av regeringsformens regler om egendomsskydd och näringsfrihet i 2 kap. 15 och 17 §§ regeringsformen.

Som urfolk är det samiska folket även skyddat av folkrättens bestämmelser om urfolks rättigheter. Utöver stadgandet i regeringsformen har Sverige ratificerat ett flertal internationella och europeiska konventioner, i vilken Sverige erkänner samernas folkrättsliga särställning och urfolksstatus.

Med rättighetsperspektivet som grund följer att samer, tillsammans i gemenskap med andra medlemmar i sin grupp, har rätt till sitt eget kulturliv och sina traditioner, att utöva sin egen andlighet och använda sitt eget språk. Samiskt kulturliv, samiska traditioner, samisk andlighet och samiska språk är beroende av och oskiljaktiga från bruket av markerna och livet i det samiska kulturlandskapet.

Att säkerställa att samer ges möjlighet att tillhöra sin gemenskap i en sameby bekräftar de rättigheter som samer har. Medlemskap i samebyn innebär både rättigheter och skyldigheter. Medlemskap handlar inte om vad man får, utan om att upprätthålla och utöva sin kultur.

SÁMEDIGGI/SAMETINGET

Sametingets förslag

Sametingets utgångspunkt är att alla samer innehar renskötselrätt.

Sametinget föreslår att samer har rätt att tillhöra sin gemenskap i en sameby, i enlighet med folkrätten och juridiska ramverk kring urfolk och mänskliga rättigheter.

Alla samer har en upparbetad rätt att bruka markerna till renskötsel, jakt och fiske. Den lämpligaste formen för den enskildes tillgång till sina rättigheter sker genom medlemskap i sameby. Samebyn är även den lämpligaste formen för en hållbar förvaltning av markerna och naturresurserna.

Sametinget föreslår att Sametinget blir myndighet med ansvar för jakten och fisket, likt Sametinget är för renskötseln.

Samebyns ändamål och verksamhet

Ändamål:

Ombesörja renskötseln, jakten och fisket inom samebyns betesområde.

Tillvarata medlemmarnas rätt till sin kultur och sina traditioner i gemenskap med andra samer.

En sameby kan även ha andra ändamål enligt vad som framgår av stadgarna.

Verksamhet:

En sameby får upplåta jakt, fiske och mark inom samebyns året-runt-marker.

En sameby får utöver renskötsel och upplåtelser av jakt, fiske och mark, bedriva annan ekonomisk verksamhet om det inte innebär olägenhet för renskötseln.

En samebys verksamhet utöver renskötsel ska bedrivas i ett av byn helägt företag eller en ekonomisk förening.

SÁMEDIGGI/SAMETINGET

Medlemskap

Medlem i sameby är:

1. Same som kan härleda sitt ursprung till samebyn genom att styrka att denne eller dennes samiska förfäder brukat markerna genom renskötsel, jakt eller fiske inom samebyns område.

Samt att denne uppfyller kriterierna för att upptas i Sametingets röstlängd.¹⁴

2. Den som är make eller barn till medlem som avses under 1. eller som är efterlevande make eller barn till avliden sådan medlem.

Med make jämställs den som varaktigt bor tillsammans med medlem under äktenskapsliknande förhållanden.

3. En sameby får som medlem anta annan same om denne avser att verka för samebyns gemensamma bästa.

Samebyn beslutar om medlemskap. Den som uppfyller kriterierna enligt 1. eller 2. ska antas. Om sökanden nekas inträde som medlem, får samebyns beslut överklagas till Sametinget.

Samebyn ska föra medlemsregister.

Sametinget utformar närmare föreskrifter om medlemskapet.

För att bedriva renskötsel krävs att medlem innehar ett registrerat renmärke.

För att värna rättssäkerheten går alla samebyns beslut i medlemskapsfrågor att överklaga.

Same kan inneha medlemskap i en (1) sameby.

Medlemmar i sameby kan uppdelas i renägande medlem och övriga medlemmar.

Denna uppdelning är inte permanent. Medlemmar kan byta kategori. För att bli renägande medlem krävs beslut av samebyn.

¹⁴ Med same menas same som uppfyller kriterierna i Sametingets röstlängd enligt Sametingslagen.

SÁMEDIGGI/SAMETINGET

Jakt och fiske

Alla samer som är upptagna som medlemmar i en sameby har rätt att utöva jakt- och fiskerätten.

Sametinget föreslår att Sametinget blir myndighet med ansvar för jakten och fisket inom samtliga samebyar. Sametinget utformar närmare föreskrifter.

Stadgar

Samebyn skall anta stadgar för byn.

Sametinget utformar närmare föreskrifter.